

Szerző:

A könyv önközlése szerint az abban foglaltak Jézus kijelentésére és rajta keresztül Istenhez nyúlnak vissza (1,1a; 22,16), a közvetítő pedig δοῦλος Ἰωάννης lesz (1,1b). A szerző saját kijelentéseiről, mint próféciákról beszél (1,3; 19,10; 22,7.10.18.19), ami egyértelművé teszi, hogy magát prófétának tekinti, sőt egy próféta kör vezetőjének (22,9.16). Ez megengedi azt a feltételezést, hogy a látnok korábban vándorpróféta lett volna, aki a nevezett gyülekezetekben tevékenykedett volna és most az üldöztetések idején fordul hozzájuk. 200 körül nyugaton széles körben elterjedt és használt szöveg volt a Jel.

Maga a szöveg nem támasztja alá, hogy a szerző apostol lett volna, mivel abban az apostolok, mint az elmúlt idők hatalmas alakjai tűnnek fel (18,20; 21,14), a szerző pedig nem sorolja közéjük magát. Mindezt összegezve megállapítható, hogy a Jel szerzője egy zsidókeresztyén vándorpróféta, aki hosszú időt töltött a Pál által alapított kis-ázsiai gyülekezetekben, akiket megpróbál tanácsokkal ellátni a különféle üldözések közepette.

Keletkezés ideje, helye:

A könyvet saját közlése szerint Patmos szigetén írták volna. A szerzőt feltehetőleg a császárkultusz kritizálása miatt száműzték ide, de az bizonytalan, hogy amikor mindezt leírja, akkor még a szigeten tartózkodik-e. Az 1,9-ben szereplő ἐγενόμην nem ezt valószínűsíti. A császárkultusz erősödése és az ehhez kapcsolódó események Domitianus uralkodásához köthetőek, így feltehetőleg 90-95 között íródott a mű.

Címzettek:

A mű Kis-Ázsia gyülekezeteihez szól (1,4). A címzettek a páli tradíció hatása alatt állnak, amit a szerző az 1,4-5a-ban fel is elevenít. A szöveg nem zsidó címzetteknek tekint, de egy erőteljes zsidókeresztyén kisebbséggel mindenféleképpen számolnunk kell. A gyülekezeti tagok szociális helyzete is elérő lehetett (vö. 18,11kk). A külső üldöztetések (háborúk, zsidók támadásai és a rómaiak kellemetlenségei) mellett bentről is támadások érik a gyülekezetet tévtanítások formájában, miközben esetenként a hit meggyengülés is problémát okoz.

Felépítés:

Már a könyv elején, az első látomásban egyértelművé válik az írás tematikája: „Írd meg tehát, amiket láttál: amik vannak, és amik történni fognak ezek után” (1,19), amely gondolatot a 4,1 ismét felveszi, ennek megfelelően két fő részből beszélhetünk. Az első főrész a küldetésről szól, a második az apokaliptikus látomásokról. Miközben az első fejezetben a hét levél egyértelmű felosztást ad, a második apokaliptikus részben már sokkal nehezebb valamiféle felosztásba belekapaszkodnunk. Mindazonáltal a 7 szám továbbra is fontos szerepet játszik, mint azt a három nagy látomássor mutatja (7 pecsét; 7 trombita; 7 angyal; 7 csapás). Kulcsfontosságú a megértés szempontjából a 4,1-5,14, ami Jézus trónra lépését és ezzel a már most valóságos uralmát tárgyalja. A 12,1kk-ben tűnik fel a később következő események két főszereplője: az asszony és a sárkány, a 13 fejezet állatvíziója pedig az 5 fejezet bárányképének ellentétéként van megalkotva. A 21,1-25-ben szereplő mennyei Jeruzsálem egyértelműen a 4 fejezetre utal vissza, míg a könyv zárása (22,6-21) a könyv elejére mutat.

Tradíciók:

Az írásmű irodalmi egységessége tekintetében a legtöbb vita annak kapcsán robbant ki, hogy a 2-3 és a 4-22 között feltűnő törés van. A kutatók álláspontja, akik a mű két részből összeolvadása mellett kardoskodnak, két végpont között helyezkedik el: vannak, akik szerint az első rész lenne a levél legkorábbi része, mások éppen ennek ellenkezőjét állítják. A Jel legfőbb forrásának az Ószövetséget tekinthetjük (az ószövetségi kapcsolódások gyakorta a LXX-hoz, vagy későbbi fordításokhoz köthetőek, de arra is találunk példát, hogy a héber, esetleg arámi szövegekhez). A legtöbbet idézett ószövetségi könyvek: Ez; Dan; Ézs; Jer; Zsolt. A második legnagyobb tradícióforrás, amit a könyv szerzője használ: az istentiszteleti liturgia elemei. Ezt két alkalommal egyértelműen ki is mondja (1,10; 22,20): a látnok látomását az Úr napján kapja, és az úrvacsorára utal, hogy az istentiszteletet hallgató gyülekezetet közvetlenül bevonja az elmondott eseményekbe. További istentiszteleti elemek: doxológiák (1,6; 4,9 stb.); trishagion (4,8c); hálaadó imádság (11,17k); győzelmi kiáltás (7,10; 12,10 stb.); himnuszok (4,8kk; 5,9kk; 11,15kk stb.).

Teológiai tanítás:

A könyvben a szerző folyamatos vitában áll a gyülekezetekkel, pontosabban az azokban megjelenő ellenfelekkel. A διδαχή (2,14.15.24) és a διδάσκειν (2,14.20) szavak feltűnése arra enged következtetni, hogy tanbeli viták állnak a szembenállás hátterében. Az egyik legfőbb, többször is előkerülő probléma az áldozati hús fogyasztása volt – megjegyzendő, ez aligha volt elkerülhető pogány környezetben. A Pál által az 1Kor 8,4.6-ban megfogalmazott nézet, miszerint az egy igaz Istenbe vetett hit lehetővé teszi a pogány környezetben való élést, a látnok szemében hamis kompromisszumnak és veszélyes alkalmazkodási stratégiának tűnik. A támadott tévtanítás még nem gnózis, csupán a páli tanítások enthúasztikus továbbfejlesztése, amiből később a gnózis egyik ága is kialakult. A szerző a világ eseményeit Isten uralmának már megjelent és ható ereje alatt szemléli, Isten uralkodói és bírói funkciója határozza meg a gondolkodását, a világtörténelem ennek megfelelően, mint a végső idők története jelenik meg előtte. A krisztológiát is Isten üdvözítő tette határozza meg Krisztusban, mindazonáltal a Jel-ben nem találjuk meg a Jn-ra jellemző létegyiséget Isten és Jézus között (Jn 10,30), viszont folyamatosan jelen van egyfajta funkcionális egység. Az eszkatológiát a már jelen levő üdv tudata hatja át (1,5bk; 5,9k; 14,3k).